

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Курортно-рекреаційні зони Закарпаття // Довідник 2000. - Ужгород, 2000. - 235 с.
2. Поп С.С. Природні ресурси Закарпаття / С.С. Поп. - Ужгород: ТОВ «Спектраль», 2002. - 296 с.
3. Регіоналогія туризму: науково-методичне видання / за редакцією д.е.н., проф. Д.М. Стеценка, Київ. - 2004. - 218 с.
4. Самайленко А.А. Географія туризму: навч. посібник // А.А. Самійленко. - «Фенікс», 2006. – 368 с.
5. <http://www.carpathia.gov.ua>

In the article the basic going is considered near the estimation of naturally-resource potential, territorial distribution of sanatorium-resort zones of Zakarpattia. The features of development of ten sanatorium-resort zones are considered from positions of attractiveness for a region.

Keywords: naturally-resource potential, sanatorium-resort zone, curatively-health zone, recreational zone, manipulation treatments.

УДК 338.483.11(21)(045)

Танчинець Е.Ю.

**студентка IV курсу, напряму підготовки «Туризм»,
Мукачівський державний університет**

Лужанська Т.Ю.

**кандидат географічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет**

ЛАНДШАФТНЕ ПАРКОВЕ ДОЗВІЛЛЯ

Стаття присвячена дослідженню ландшафтного паркового дозвілля через складові паркового розвитку та новітніх технологій їх використання. Розглянуто розвиток садово-паркової архітектури, видів парків, особливостей паркобудівництва, використання екологічно-орієнтованих паркових проектів.

Ключові слова: ландшафтне паркове дозвілля, парковий розвиток, садово-паркова архітектура, ландшафтні паркові проекти.

Туристичні потреби основного рівня представлені нині у світі ландшафтним туризмом, включаючи гуманітарні та природні ландшафти, які

задовольняють потреби туристів у пізнанні природи і культури. У сучасній інтерпретації, культурний ландшафт має властивість універсальності, автентичності та цілісності як об'єкт культурної і природної спадщини.

Термін «ландшафтне паркове дозвілля» означає сукупність занять, до яких звертається особистість у вільний час задля відпочинку, розваг, розвитку свого інтелекту та соціальної самореалізації в межах природного середовища (парку). Паркова дозвіллева сфера становить значний сегмент «загальної» культурно-дозвіллевої сфери, що має свою специфіку: надає можливість людині спілкуватися з природою, відчувати благотворний вплив паркового середовища, вільно обирати види занять і змінювати їх (переключатися з активних форм до пасивних, варіювати їх), спілкуватися з індивідами і групами людей [5].

Проблема **паркового дозвілля** залишається ще недостатньо визначеною і дослідженою. Значний внесок у розробку теоретичних аспектів теорії дозвілля внесли представники французької школи досліджень. Ж. Дюмазедьє визначав три психологічні функції дозвілля: відпочинок, розваги та розвиток особистості. Доктор політичних наук Р. Сю в своїй праці «Дозвілля» виділяє такі види дозвіллевої діяльності: фізичну, практичну, культурну і соціальну. Основна ідея «освітнього дозвілля» (Ж. Фурастьє, Ж. Дюмазедьє) полягає в наближенні «цивілізації дозвілля», яка виникає внаслідок науково-технічного прогресу, формуванням розвиненої системи послуг та сервісу, появи вільного часу і масової культури (Ж. Фурастьє) [2].

Головні питання **паркового розвитку** вирішуються на міжнародних конгресах, конференціях, симпозіумах, семінарах, що проводяться Міжнародною асоціацією соціологів, Міжнародною службою тематичних парків. В кожній країні діє організація, пріоритетними завданнями якої є вивчення паркових проблем - Національна асоціація парків та рекреації (США), Національний фонд рекреації й туризму (США), Інститут управління у сфері дозвілля та розваг (Великобританія), Асоціація керівників муніципальних парків та садів (Нідерланди), Фонд парків та рекреації (Японія), інші. Вони виконують значну інформаційну, методичну та наукову роботу з дозвіллевих питань, видають свої журнали, утримують центри для підвищення кваліфікації спеціалістів дозвіллевої сфери, співпрацюють з рекреаційними та дозвіллевими закладами різних країн світу [6].

У спеціалізованих виданнях (“Parks and Recreation”, “Amusement Business”, “Amusement Technologie u. Management” та ін.) висвітлюються питання взаємозв'язку між відвідувачами парку та природним середовищем, парком та містом, матеріально-технічним оснащенням та парковим обслуговуванням різних соціально-демографічних груп населення,

розкривається роль парку як дозвіллевого центру, аналізується досвід діяльності парків у різних країнах світу, способи залучення фінансових надходжень, організація науково-дослідної роботи в парках, прогнозування паркової роботи, перспективи розвитку паркової індустрії.

Садово-паркова архітектура - це мистецтво створення декоративних садів, парків, ділянок зелених насаджень, призначених для естетичного поліпшення краєвиду і для відпочинку населення. Використовуються рослинність, рельєф та інші природні елементи як основні компоненти при створенні певних художніх образів, які змінюються внаслідок сезонної зміни вигляду живих будівельних матеріалів, котрими є декоративні і плодові рослини. Сфера ландшафтного мистецтва значно ширша, вона полягає в організації багатьох компонентів просторового середовища життєдіяльності людини [1].

Садовий дизайн та ісламська садова традиція почалися зі створення Парадісу в Давній Персії (Передня Азія). Розвиток тривав протягом сторіч та у різних культурах ісламських династій поширився на Центрально-Південну Азію, Близький Схід, Північну Африку та Іберійський півострів. Формальний сад у перській та європейській традиції має прямолінійний та осьовий дизайн, а так само формальні сади китайської та японської традицій є асиметричними. Прикладом є японський сад каменів з каміння, моху та гравію, «причесаного» граблями. Західна модель - це регулярний сад, розбитий на чіткі геометричні і часто симетричні форми, галявини та живоплоти якого акуратно та регулярно стрижуться. Деревя, кущі, напівчагарники та інші листяні рослини вдумливо розташовані, їм надано форму, яка постійно підтримується.

Сьогодні систематично висвітлюються питання, пов'язані зі впровадженням нових аудіовізуальних технологій, що дозволяють створити ефект присутності серед «дикої природи», перспективи розвитку цієї форми рекреації, можливості, які надають нові технології для тих категорій населення, які не можуть здійснити реальні подорожі (інваліди, малозабезпечені). Так урядом США була впроваджена Державна програма «Виховання важких підлітків в умовах дикої природи» яка успішно реалізується в парках. Йдеться про необхідність розширення функцій парків та урізноманітнення форм роботи з соціально обмеженими категоріями населення - іммігрантами, бездітними, молоддю та підлітками з бідних кварталів, організацію дозвілля людей похилого віку, розширення форм роботи з урахуванням соціально-психологічних особливостей цієї категорії населення, основних завдань просвітництва літніх людей у сфері їх рекреаційних можливостей і способів проведення дозвілля [7].

Каліфорнійський парк «Королівський каньйон» на берегах Міссісіпі і Міссурі відноситься до категорії національних парків. Рекреаційною зоною біля Сан-Франциско оголошено парк «Золоті ворота», він охоплює територію океанського узбережжя, лагуни, дюни, ліса червоного дерева і військові полігони. Має великий культурний центр. Тобто з активізацією туризму з'явилася безкінечна різноманітність рекреаційних, культурних, освітніх видів діяльності [5].

В різних країнах світу парки відрізняються національною своєрідністю і враховують в своїй діяльності традиції і звичаї країни. Переконливо свідчить про це діяльність японських національних парків. Так відомий парк «Голубі озера» особливо людні і красиві восени, коли настає сезон милування червоним листям кленів - момідзи. В Японських гірських парках багато маленьких готелів, бо там популярне купання в гарячих джерелах.

Пейзажні парки створюються з урахуванням особливостей місцевого ландшафту, підкреслюючи красу, зберігаючи природне різноманіття. Зразками таких парків вважають «Парк богів», «Світ природи», «Королівські володіння» (США).

Сучасній рекреаційній спрямованості парків сприяють особливості *паркобудівництва*, його образна система, символіка, організація паркового простору. Відбувається взаємодія «урбанізованих» і «природних» елементів - використання нестандартних атракціонів і ігрових пристроїв, «вписаних» у природне середовище, як це зроблено в штаті Вірджинія в парку «Королівські володіння». Атракціон «Біла вода Каньйону» імітує мандрювання по бурхливій гірській річці серед хвиль, водоспадів, повз гейзери. Найпродуктивнішими з нових рекреаційних технологій є теорії «естетичного поля», «розуміння і відчуття краси» побудовані на інтеграції мистецтва з пізнавальною діяльністю, які при цьому дають відвідувачу можливість відпочити [5].

Найбільш поширеними технологіями в парковій діяльності зарубіжжя, стали: детальне вивчення особливостей кожної пори року з метою поглиблення естетичного сприйняття природи; усвідомлення колористичної гами певного сезону, а предметом детального розгляду виступають конкретні природні об'єкти, скажімо, як «осінній образ дерева»; збирання опадаючого листя (в Японії - милування гілкою сакури весною, що в свою чергу, може застосовуватися і на території Закарпатської області, восени - червоним листям клену). Це сприяє вихованню естетичного смаку, сприйняття навколишньої природи в різних її проявах, формує вміння дотримуватися певного балансу між чуттєво-емоційним сприйманням і когнітивним, абстрактним мисленням [6].

Як свідчить зарубіжний досвід, поліфункціональна діяльність парків забезпечує населенню широкий і вільний вибір різноманітних форм проведення дозвілля та фізичного відпочинку, сприяє збагаченню життєвого досвіду, розвиває індивідуальні здібності, допомагає накопиченню інтелектуального потенціалу, стає місцем розваг не тільки для дітей, а й для дорослих. У цьому неповторна особливість діяльності парків, причина їх зростаючої популярності у широких верств населення, посилення значення їх ролі в соціально-дозвіллєвій сфері.

Наведемо приклад ландшафтного дизайну при організації дитячого парку.

Дитячий парк являє собою озеленену територію зі сприятливими санітарно-гігієнічними умовами, з площею не менше 8 га; бажано наявність водойм, рельєфу, що сприяють створенню мальовничого ландшафту. Парк повинен мати зручне транспортне сполучення з усіма районами міста. Районні дитячі парки з радіусом обслуговування до 1 км створюються у великих містах. Їх площа від 4 до 8 га. На одного відвідувача приймається приблизно 100 м² паркової площі

При формуванні дитячих парків необхідно створювати периметральну захисну смугу від пилу, шуму шириною не менше 10 м. Архітектурно-планувальне рішення має бути гранично ясним, що сприяє орієнтації відвідувача. Територія парку не повинна бути пересічена транзитними шляхами. Бажано проектувати обмежену кількість входів. Зони і від слухні їх об'єкти, обслуговуючі велику кількість відвідувачів (стадіон, виставка, атракціони), слід розміщувати ближче до входу. У випадках, якщо парк оточений житловими масивами, має велику територію або щоб уникнути скупчення дітей в одному місці, сектори (об'єкти) дублюються.

Аналіз архітектурно-планувальних рішень дитячих парків показав найбільш часте використання пейзажного планування з включенням регулярних елементів. Дорожня мережа дитячого парку складається з головної вхідної алеї (або 2-3 додаткових) шириною 6-8 м кільцевого маршруту, що охоплює всі зони парку - 3-5 і доріг всередині зони - 1,5-2,0 м. Окремі ділянки дитячих ігрових зон включають вузькі стежки - ґрунтові або з плит. Кращими покриттями для майданчиків і доріг дитячого парку є щебеневі та гравійні, оброблені в'язучими матеріалами, а також покриття з цементно-бетонних плит і частково асфальтові.

Багато зарубіжних науковців висловлюють сумніви щодо наявності ринку у великій кількості тематичних парків і застерігають від перенасичення та байдужості населення до паркового дозвілля. Крім того, тематичні парки вимагають постійного вдосконалення, великих капіталовкладень, своєчасного ремонту. Наприклад, не всі країни мають закони про безпеку в парках, а це

змушує адміністрацію парків керуватися у своїх діях міжнародними стандартами. Прогнозисти вважають, майбутнє належить невеличким паркам змішаного типу, що поєднують можливості для прогулянок, тематичні зони, комерційну рекреацію і творчі види дозвілля [4].

Соціологічні служби парків систематично вивчають дозвіллієві запити відвідувачів парків, їх бажання та потреби, зокрема, пов'язані з оглядом природних та історичних місць. Це дозволяє покращити систему управління національними парками, кваліфікацію екскурсоводів, підвищити рівень просвітництва та екологічної культури відвідувачів, забезпечити їм належний відпочинок. На основі соціологічних досліджень формуються вимоги до плану роботи та організації паркових заходів, розробляються методи та прийоми роботи з дітьми, організації сімейного відпочинку.

Дозвіллієві екологічно-орієнтовані проекти мають навчальну, виховну, розвиваючу функції і передбачають такі форми роботи: екологічні ігри, казки, спектаклі, конкурси, лекції, екскурсії, туристичні походи, спостереження, музично-літературні композиції, народні свята та сучасні заходи, що стали вже традиційними (День захисту зеленої ялинки, День птаха, День Лісу). Так, екологічно-освітній проект “Експедиція: Йеллоустон” розрахований на підлітків 4-6 класів і здійснюється за участі Служби національних парків США, Міжнародного фонду дикої природи, Організації національних парків США та Асоціації Йеллоустон. Проект включає кілька підпрограм, в яких розкривається геологічна історія Йеллоустона, різноманітність його тваринного та рослинного світу, роль людини в Йеллоустоні, історію створення та розвитку Національного парку, прогнози та перспективи функціонування паркової території [5].

Екологічно-освітні проекти парків охоплюють і молодь. Наприклад, результатом тісної співпраці Національного рекреаційного парку Гейтвей (США) та Національного історичного парку Лоувел (США) стала інтерактивна міждисциплінарна програма, що поєднує навчальну мету та природоохоронні завдання. Цільовою аудиторією програми є діти та підлітки віком від 9 до 21 року. Проект має кілька етапів і передбачає обов'язкову співпрацю з навчальними закладами. Тому основним принципом проекту є його відповідність шкільним програмам. Екологічний проект реалізується у процесі навчання, а не під час шкільних канікул і передбачає закріплення на практиці знань, здобутих у школі. Неформальна освіта активна, враховує специфіку конкретного парку, відповідає фізичному та розумовому рівню розвитку учасників програми.

Таким чином, в сучасних умовах значна увага приділяється оцінці організації, планування та розвитку ландшафтного паркового дозвілля як складової комплексного розвитку території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус В.І. Садово-паркове мистецтво: коротка історія розвитку та методи створення художніх садів / В.І. Білоус. - К.: Науковий світ, 2001 - 299 с.
2. Бочелюк В.Й. Дозвіллєзнавство: навчальний посібник / В.Й. Бочелюк, В.В. Бочелюк. - К.: Центр навчальної літератури, 2006. - 208 с.
3. Кисилєва Т.Г., Красильников Ю.Д. Основы социально-культурной деятельности: учебное пособие / Т.Г. Кисилєва, Ю.Д. Красильников. - М.: Издательство МГУК, 1995. - 136 с.
4. Ковтун В.Д. Сучасні моделі парків: зарубіжний та вітчизняний досвід [Електронний ресурс] / В.Д. Ковтун - Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/kovtun.htm.
5. Копієвська О.Р. Соціально-культурні аспекти організації діяльності парків в країнах зарубіжжя: дис. .... канд. пед. наук / КНУКіМ. - 1999. - 175 с.
6. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / І.В. Петрова // Київський національний ун-т культури і мистецтв; Український центр культурних досліджень. - К.: Кондор, 2005. – 406 с.
7. Саак А.Э. Менеджмент в социально-культурном сервисе и туризме: учебное пособие / А. Э. Саак, Ю.А. Пшеничных. - СПб.: Питер, 2007. - 421с.

The article is sanctified to research of landscape park leisure through the constituents of park development and newest technologies of their use. Development of landscape-gardening, types of parks, features of parks, use of the ecologically-oriented park projects.

Keywords: landscape park leisure, park development, landscape-gardening, landscape park projects.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>